

Cseke Alexandra

A MAGYAR MUNKAERŐ-PIAC ÉS A FELSŐOKTATÁSBAN TANULÓK NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓS ELKÉPZELÉSEI

BEVEZETÉS

Magyarországon az egyik legnagyobb problémát az oktatásban a tömegesedés jelenti, amely nagymértékben kihat a foglalkoztatottsági és munkanélküliségi mutatókra is. A felsőoktatásban történő túlképzés nem megoldás a munkanélküliség csökkentésére, hiába bizonyított tény, hogy a diplomával rendelkező fiatalok könnyebben el tudnak helyezkedni a munkaerő-piacon, mint a náluk alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők. Azonban számos munkahely létezik, amely nem követeli meg a felsőfokú végzettséget, így az egyetemekről, főiskolákról kikerülők rá vannak kényszerítve, hogy alacsonyabb bérezésű munkákat vállaljanak el, legtöbbször olyan helyen, ahol az adott munkakör elvégzéséhez középfokú végzettség is elegendő lenne, így túlképzetté válnak, kiszorítva ezáltal az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőket.

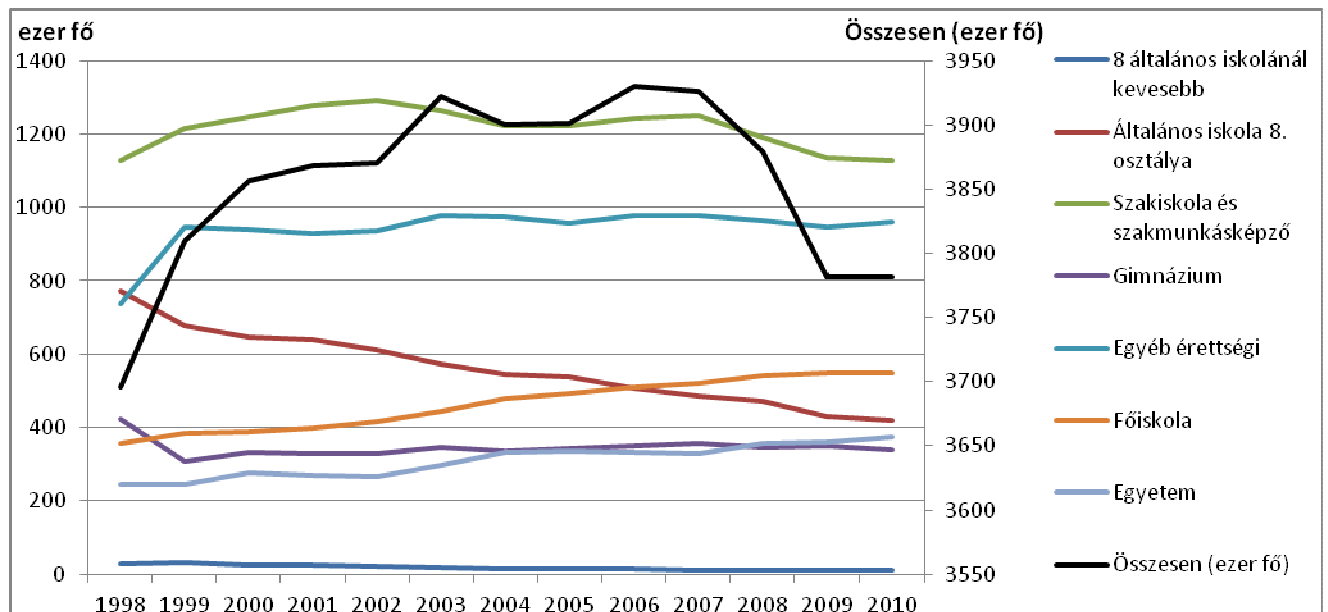
Ennek kapcsán kezdtem el komolyabban vizsgálni a magyar felsőoktatásban tanulók helyzetét és véleményét. Az empirikus kutatásom során 3720 db kérdőívet gyűjtöttem össze. A kérdőív alapján megtudhatjuk, hogy azok, akik a nemzetközi migráció mellett érveltek, számukra milyen tényezők játszottak szerepet ebben a döntésben, így ezeket mind összefüggésbe hozhatjuk a magyar munkaerő-piaci helyzettel és a diplomás túlképzéssel. A magyar egyetemeken megszerzett tudást nem tudják a megfelelő szinten kamatoztatni, ezért végzettségüktől eltérő munkakörbe kényszerülnek, sokszor jóval alacsonyabb fizetésért cserébe. Ezzel szemben külföldön könnyebben el tudnak helyezkedni, még ha nem is mindig a saját szakterületnek megfelelően, de mindenképpen többszöröseért annak, mint amennyit itthon kapnának.

FOGLALKOZTATOTTSÁG MAGYARORSZÁGON 2010 ELŐTT

Magyarországon jellemező, hogy a foglalkoztatottak száma 2000 és 2010 között csökkent a foglalkoztatási aránnyal együtt (1. ábra), a munkanélküliek száma és aránya pedig megnövekedett (1. ábra). A gazdaságilag aktívak száma több lett 2010-re, az inaktívaké pedig kevesebb 2000-hez képest. Ezek függvényében az aktivitási arány a vizsgált időszak alatt megnőtt (Központi Statisztikai Hivatal).

A magyarországi foglalkoztatottsági helyzettel, annak változásaival, illetve a felsőfokú oktatással szorosan összekapcsolható egyes szakemberek állításai, miszerint az országban diplomás túlképzés van, míg mások szerint egyáltalán nem tapasztalható ilyen folyamat. Hably Dóra (2011) dolgozatában rámutat arra, hogy a felsőoktatásban nem csak a felvettek számával van probléma, hanem főleg azzal, hogy leginkább a munkaképes korosztály tagjai tanulnak valamely felsőoktatási intézményben. Az egyetemek/főiskolák hallgatóinak nagy része nappali tagozaton folytatja tanulmányait, így kis százalékban tudnak teljes munkaidőben munkát vállalni, ezáltal viszont kiesnek az aktív keresők köréből, megnehezítve az ország gazdaságát, legfőképpen az előregedő társadalommal rendelkezőkét (Hably, 2011).

1998 és 2005 között több mint 300 ezer fővel növekedett a foglalkoztatott diplomások száma (KSH - STADAT). A foglalkoztatottak száma a legmagasabb iskolai végzettségük szerint c. diagram is hasonlóan tükrözi ezt, mivel az egyetemi és főiskolai diplomával rendelkezők száma nőtt, az általános iskolai végzettségűek pedig kevesebben lettek (1. ábra).

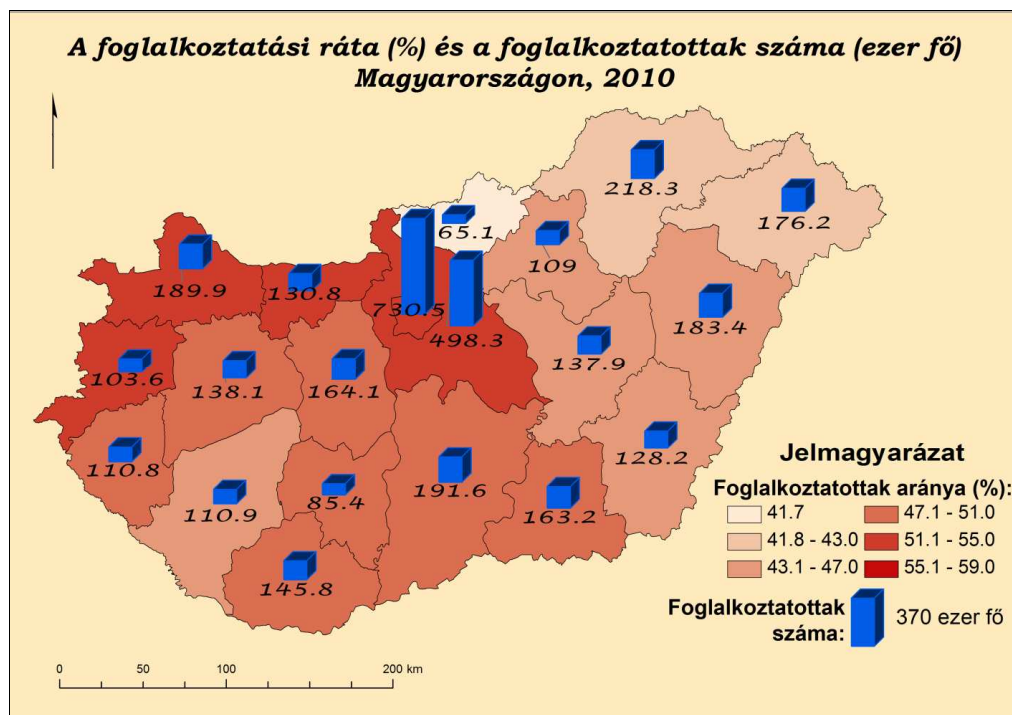
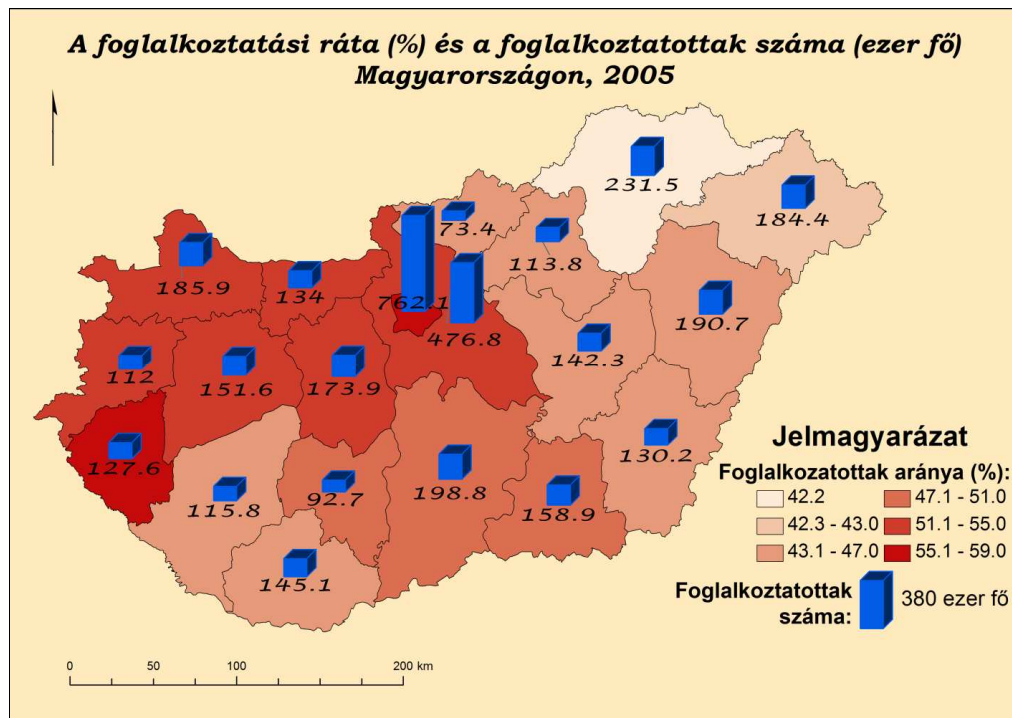
I. ábra: A foglalkoztatottak száma a legmagasabb iskolai végzettségük szerint (ezer fő), 1998-2010

(Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

Polónyi István (2010) cikkében Dawn Lees (2002) szemléletét írja le a foglalkoztathatósággal kapcsolatban, mely szerint „a foglalkoztathatóság annak a valószínűségét jelenti, hogy a hallgatók a végzés után meghatározott idővel találnak-e munkát” (Dawn Lees, 2002 In: Polónyi, 2010 p. 1). Polónyi (2010) egyszerűen úgy fogalmaz, hogy „az emberi tőkeképződés olyan beruházás, amelynek során növekszik az egyén termelékenysége, s ennek következtében növekszik részint az egyén jövedelme, részint az egész gazdaság teljesítőképessége” (Polónyi, 2010 p. 2). Polónyi 2004-es jóslata szerint 2010-ben Magyarországon minden negyedik, míg 2015-re csaknem minden harmadik aktív foglalkoztatott diplomás szakember lesz (Polónyi, 2004 In: Berde, 2005).

Általános tény, hogy a magasabb végzettséggel rendelkezőknek jobbak a munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyei, tehát a munkaerő-piaci kereslet is a magasabb végzettségük felé irányul, mivel ez „magasabb egyéni termelékenységgel jár együtt” (Galasi, 2002 p. 2). Ezért is van, hogy a munkáltatók a nagyobb emberi tőkével rendelkező munkavállalókat alkalmazzák inkább. Mindazonáltal a munkaerő-piaci kínálat egyre csak nő, míg a kereslet csökken, ennek következtében a pályakezdő diplomások relatív keresleti előnye csökkenhet, főleg abban az esetben, ha a felsőfokú végzettségük közt megnövekedett túlkínálat mellett a munkaadók alacsonyabb fizetés ellenében is találnak megfelelő számú munkavállalót, és ha a pályakezdő fiatalok már az alacsonyabb bérezésű munkákban is hajlandóak elhelyezkedni (Galasi, 2002).

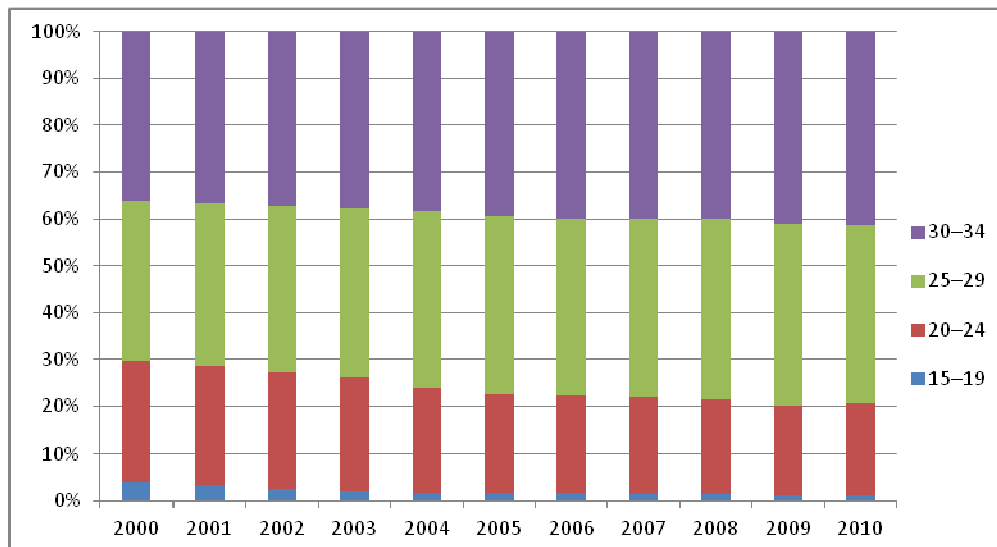
A felsőoktatásban megjelenő tömegesedést mérni a 100 ezer lakosra jutó felsőoktatási hallgatólétszámmal lehet, amely alapján el lehet mondani, hogy 1960-ban ez a szám 1000 fő alatt volt, 2010-re ez az érték 3,5-7,5 ezer főre emelkedett (Polónyi, 2010). A munkaerő-piaci kereslet és kínálat kapcsolatához és a munkavállalók iskolai végzettségéhez kapcsolódóan a foglalkoztatásban beszélhetünk túlképzettségről és alulképzettségről is, aszerint, hogy az illető az adott munkakörnek megfelelő szakmai végzettségénél magasabb vagy alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A legtöbb meghirdetett állásban megkövetelik ugyan a diplomás végzettséget, de a felsőoktatás tömegesedésével egyre nagyobb számban lépnek ki a munkaerőpiacra a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, tehát a munkahelyek túltelítetté

2. ábra: A foglalkoztatási ráta (%) és a foglalkoztatottak száma (ezer fő) Magyarországon
Készítette: Cseke Alexandra
(Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

A foglalkoztatottság nem csak földrajzilag oszlik meg, de a tudományterületek közt is jelentős különbségek figyelhetők meg. Az agrár- és természettudományi területek iránti érdeklődés a legalacsonyabb, míg az orvostudományi iránt kiugróan magas. Az orvosok esetében elmondható, hogy az átlagosnál alacsonyabb ugyan a tanulói arány, viszont ezzel együtt a munkanélküliség szinte elhanyagolható (Galasi, 2002).

A Központi Statisztikai Hivatal 2007-es munkaerő-piaci felmérése szerint a 25-29 éves korosztályban a gazdaságilag nem aktívak aránya 2006-ra 2000-hez képest lecsökkent, viszont az inaktívakon belül a tanulók aránya (ugyanezen korcsoport) jelentősen megemelkedett (nappali tagozatos – két és felszeresére, nem nappali tagozatos – kétszeresére) (KSH, 2007). A foglalkoztatási ráta korcsoportonkénti megoszlása alapján megfigyelhető, hogy 2000-2010 között jelentős mértékben lecsökkent a 20-24 évesek aránya, hiszen egyre többen folytatják tanulmányaikat a felsőfokú intézményekben, így ők gazdaságilag inaktívnak (eltartottnak) számítanak. Ezt követően a 25-29 évesek körében már nagyobb részvételi arányú a foglalkoztatottság (3. ábra)

3. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint (15-34), 2000-2010

Készítette: Cseke Alexandra

(Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

A foglalkoztatottak tulajdonságai nemenként is eltérőek lehetnek, ugyanis amíg az erősebbik nem képviselői inkább karrierorientáltak, addig a gyengébbik nem hozzátartozói értékorientáltak, számukra fontos a társadalmilag is hasznos munkavégzés. A nők sokkal erősebbek a csapatmunkában, szociális képességeik is fontosabbak. A férfi munkavállalókat ezzel szemben a pénz és a hatalom érdekli elsősorban (Fényes, 2010).

Összességében, ahogy már említettem és a térképeken is megfigyeltük, a foglalkoztatottak száma 2000-2010 között jelentősen lecsökkent. A vizsgált időszakban elmondható, hogy szinte folyamatosan alacsony (40% alatti) volt a foglalkoztatási ráta az Észak-magyarországi régió megyéiben, míg magas (50% feletti) értékekkel rendelkeztek a Közép-magyarországi és Nyugat-dunántúli régióhoz tartozó megyék.

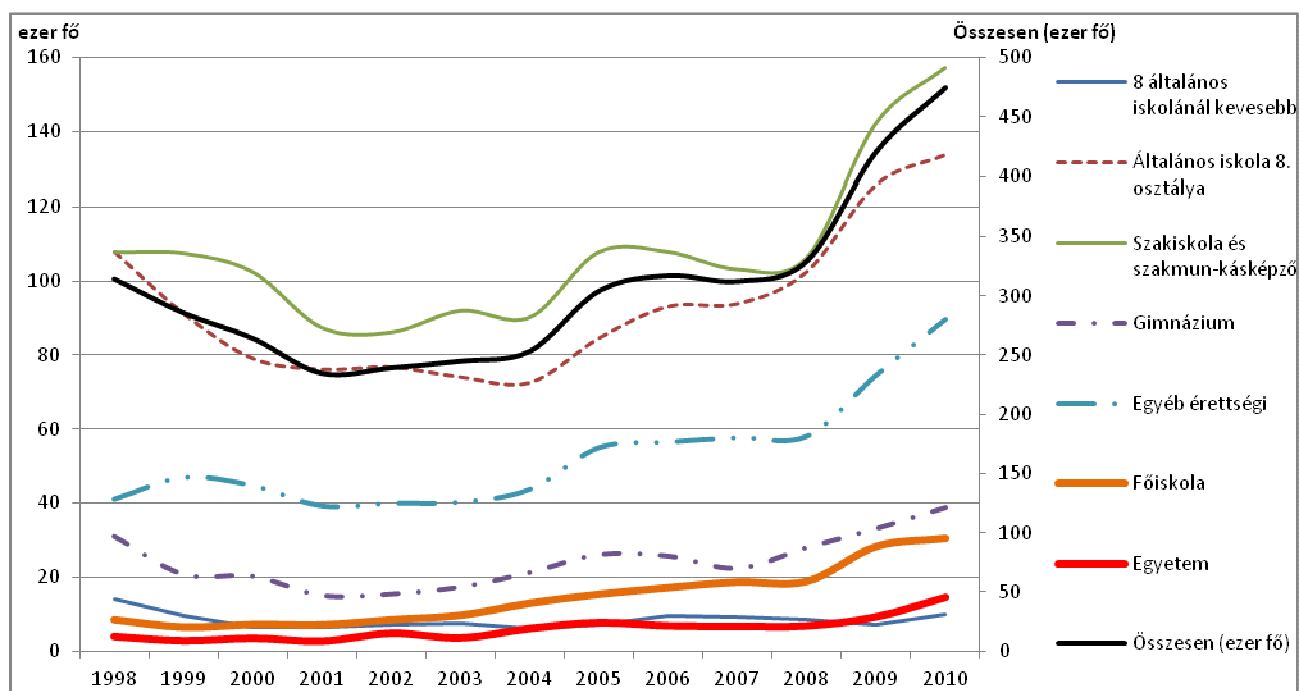
MUNKANÉLKÜLISÉG

Hazánkban tartós munkanélkülinek számít, aki legalább egy éve keres munkát. Számuk egyre magasabb, 2006-ban az összes munkanélküli 46,1%-a tartozott ebbe a kategóriába. A 15-29 évesek körében jelentős a számuk és arányuk is (48 ezer fő, 40% - 2006) (KSH, 2007).

A munkanélküliség országunk egyik legmeghatározóbb szegmense, melynek elkerülése érdekében a fiatalok zöme a felsőoktatásba menekül. Viszont emellett az is megállapítható, hogy a magasabb képzettségi szinttel egyáltalán nem csökkenthető a munkanélküliség (Györgyi, 2004). A munkaerő-piacon az elmúlt években a diplomások iránti igény megnövekedett csakúgy, mint a munkaadók munkavállalókkal szemben támasztott elvárásai.

Ennek következtében vált országunk egyik legnagyobb problémájává a friss diplomások körében megjelent egyre nagyobb mértékű munkanélküliség (Berde, 2005). Galasi (2002) szerint is a felsőoktatás kiterjedése a csökkenő kereslet mellett több következménnyel járhat. Az egyik, hogy csökken a felsőfokú végzettségűek relatív kereslete, a másik pedig, hogy mind a felsőfokú, mind az annál alacsonyabb iskolai végzettségűek körében megnő a munkanélküliek aránya (Galasi, 2002). Mindamellet a tömegesedés eredményeként a munkaerő-piacra kikerülő diplomások tudása romlik, nehezebben fognak tudni elhelyezkedni nagy számuk miatt, emellett az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőket szorítják majd ki a munkahelyekről. A magasabb iskolázottságúak ugyan magasabb keresetre is számíthatnak, de a munkavállalási hajlandóságuk is magasabb (Galasi, 2002; Györgyi, 2004).

A 4. ábra mutatja a munkanélküliek számát a legmagasabb iskolai végzettségük szerint. A vizsgált időszak alatt a teljes számuk csaknem megduplázódott (264 ezer fő – 2000; 475 ezer fő – 2010). Az alacsonyabb és a magasabb iskolázottságúak körében is jelentősen megnőtt a munkanélküliség. A mi esetünkben a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezők válnak fontossá, hiszen 2000-2010 között szinte folyamatos növekedés tapasztalható (4. ábra) Ez részben a felsőfokú képzések tömegesedésével is magyarázható, ugyanis a vizsgált időszak alatt a felsőoktatásban tanulók létszáma 250 ezer fővel emelkedett (KSH – STADAT).

4. ábra: A munkanélküliek száma a legmagasabb iskolai végzettségük szerint, 1998-2010

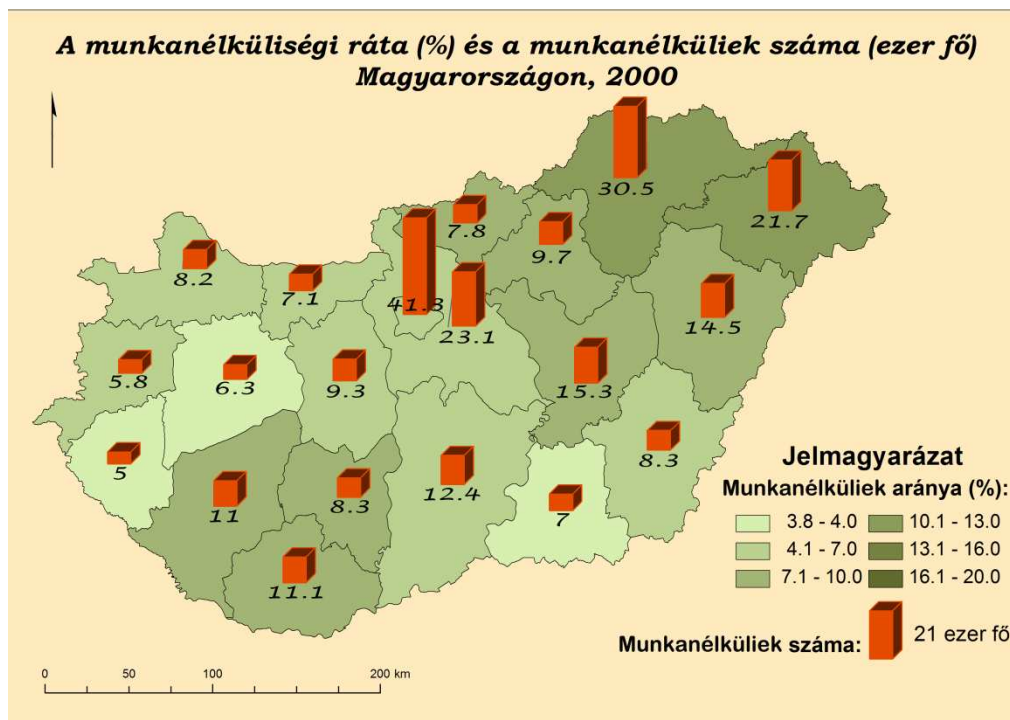
Készítette: Cseke Alexandra

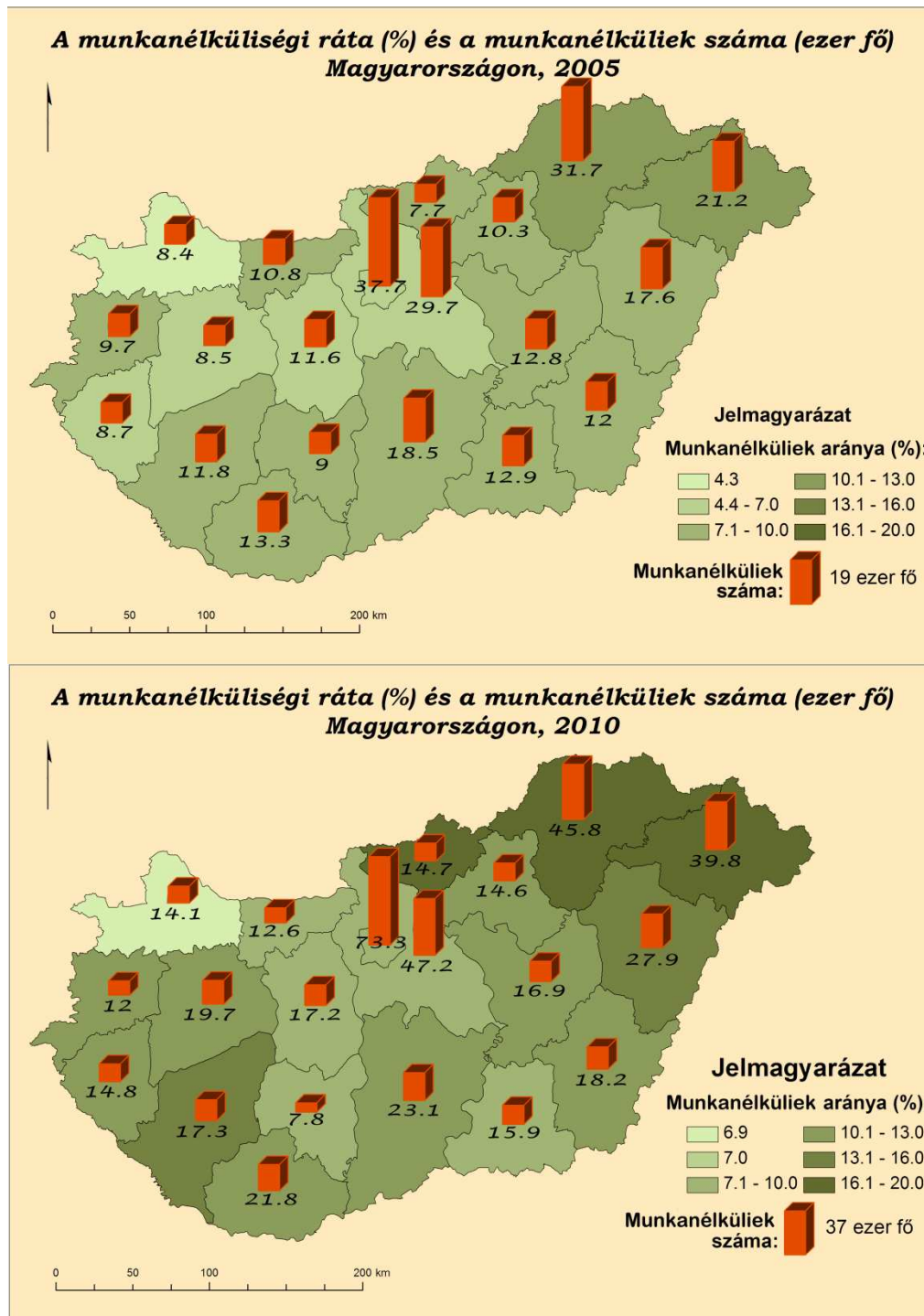
(Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

Varga írja le, hogy egyes kutatók szerint a diplomások körében megfigyelhető a növekvő munkanélküliség. Ennek elkerülése végett drasztikusan le kellene csökkenteni a felvételi keretszámokat, viszont ez a „diplomások kereseti előnyének megtartását szolgálná más rétegek rovására” (Varga, 2004 In: Györgyi, 2004 p. 10; Galasi, 2004). Berde (2005) kutatása során végzett olyan modellszámításokat, amelyek alapján azt a hipotézist állította fel, miszerint „minél nagyobb az adott megyéből a fiatalok felsőoktatási részvétele, annál nagyobb az adott megyében a pályakezdők munkanélkülisége” (Berde, 2005 p. 25). Vagyis

azokon a területeken, ahol nagyobb számú a képzett munkaerő, ott a diplomás munkanélküliek aránya is magasabb (Vámos, 2000).

A következő térképeken megfigyelhetjük, hogy az országban hány ezer fő munkanélküli és a teljes népességben belül mennyi az arányuk. Láthatjuk, hogy 2000-től 2010-re a térkép elég erőteljesen besötétedik, mutatva hogy egyre nagyobb arányú a munkanélküliség. A legmagasabb érték az Észak-magyarországi régióhoz tartozik (2010-ben 16-20%) a legalacsonyabb pedig a Közép-magyarországi, Közép- és Nyugat-dunántúli régiókhoz (7-10% 2010-ben). Éppen a foglalkoztatottság ellentétjét mutatva (5. ábra). A mennyiségi adatot jobban megvizsgálva feltűnhet, hogy az Észak-magyarországi régió mellett Pest megyének és Budapestnek is jóval magasabb az oszlopdiaagramja a többi megyéhez képest, ami főleg az előbb említett felsőfokú intézményekkel, a diplomások nagyobb arányú részvételével, ezáltal a nagyobb számú munkanélküliséggel kapcsolható össze. Viszont Pest megye és a főváros népességén belül is alacsony a munkanélküliek aránya.

5. ábra: A munkanélküliségi ráta (%) és a munkanélküliek száma (ezer fő) Magyarországon
Készítette: Cseke Alexandra
(Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

Sokan a munkanélküliség elkerülése miatt választják a továbbtanulást, azonban a felsőfokú végzettség sem jelent garanciát arra, hogy a tanulmányok befejezését követően azonnal munkát találjanak (Szűcs, 2005 In: Veroszta, 2010). A külföldön folytatott munka és a tapasztalatszerzés azonban jelentős mértékben csökkentheti a munkanélküliség kockázatát, könnyebbé teheti az elhelyezkedést és a munkahelyváltást is (Horváth, 2010).

Vámos Dóra (2000) „A munkapiacon diplomával” c. cikkében a 2000-es helyzetet írja le. Akkor az összes munkanélküli 2-3%-a volt csak főiskolai és egyetemi végzettségű (Vámos, 2000). A feltételezése a 2010-es évet illetően bebizonyosodni látszódtak, ugyanis ekkorra már a főiskolai végzettségűek aránya több mint 6%-ra nőtt, az egyetemi diplomával rendelkezőké 3% fölé emelkedett a munkanélkülieken belül (KSH – STADAT).

Liskó Ilona 1993-ban megfogalmazta, hogy akkoriban az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében volt a legnagyobb arányú a munkanélküliség (Liskó, 1993). Ez napjainkban is megállja a helyét, viszont jelentős mértékű a növekedés a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező munkanélküliek körében.

Összességében el lehet mondani, hogy a munkanélküliség évről évre egyre jelentősebb probléma Magyarországon. Jól kirajzolódó területi különbségek vannak az ország keleti és nyugati részei között (keleten magasabb, nyugaton alacsonyabb munkanélküliségi ráta). A statisztikai adatokat megvizsgálva folyamatos növekedésről beszélhetünk, ami nagymértékben okozhatja a népesség emigrációját. Az iskolai végzettségük tükrében azt láthattuk, hogy a legdrasztikusabb változást a felsőfokú végzettséggel rendelkezők mutatják, ugyanis az ezredforduló határához képest megháromszorozódott az egyetemi diplomával vagy főiskolai oklevéllel rendelkező munkanélküliek száma.

A MAGYAR FELSOÓKTATÁSBAN TANULÓK NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓS ELKÉPZELÉSEI

Ebben a fejezetben pedig szeretném ismertetni a magyarországi felsőoktatási és az azt követő munkavállalási helyzetet. Hogyan látják jövőjüket a mostani egyetemi hallgatók, milyen kilátásaik, lehetőségeik vannak Magyarországon, netán külföldön a mostani munkaerő-piaci helyzetek függvényében. A kutatás során a kérdőívemet¹ a Google Dokumentumok segítségével készítettem és űrlap formájában online kitölthetővé tettem. A weboldal linkjét egy kísérő levél formájában szétküldtem a magyarországi nagyobb egyetemeknek, főiskoláknak, hogy jutassák el a hallgatóik részére, így végeredményként – egy hónap alatt – 3720 db kitöltött kérdőív került vissza hozzám.

A begyűjtött minta semmilyen szempontból nem reprezentatív. Arra törekedtem a mintavételezés során, hogy az ország minden részéről minél több kérdőívet összegyűjtsek, és ennek alapján tudjak minél közelebbi képet adni arról, hogy a mostani fiatalságnak mi a véleménye az oktatásról és a munkaerő-piaci helyzetről. A beérkezett válaszok alapján elmondhatjuk, hogy a nők (68%) segítőkészebbek voltak a kutatással kapcsolatban, mint a férfiak (32%).

A válaszadóm több mint 78%-a 25 évnél fiatalabb. A 35 évnél idősebbek is segítettek kutatásomat, ők viszont csupán a megkérdezettek 6,76%-át teszik ki. A megkérdezettek, több mint háromnegyede (76,4%) még nem rendelkezik felsőfokú végzettséggel, ez is mutatja, hogy sokan az alapképzésben vesznek részt, viszont már így is komoly terveik vannak a jövőjüket illetően. A többség tehát a középiskolát követően a felsőoktatást választotta, ott jelenleg vagy az alap- (68,4%) vagy mesterképzésben (11,1%), netán – még a régebbi rendszerben – osztatlan képzésben (12,3%) vesz részt. Emellett a megkérdezettek 6,7%-a valamilyen felsőfokú szakképzésben tanul.

A kérdőívemet az ország nagyobb egyetemeire juttattam el, azok minden egyes karára és a tanulmányi osztályaik segítségével kerültek kiküldésre a hallgatók részére. A visszaérkezési arány a Debreceni Egyetem (627 fő), az Eszterházy Károly Főiskola (513 fő) és a Nyíregyházi Főiskola (446 fő) esetében volt a legnagyobb. A Pécsi (51 fő) és Szegedi

¹ A kérdőívet 2012 január és február hónapban tettem elérhetővé online formában (Google Dokumentumok): <https://docs.google.com/spreadsheet/viewform?hl=hu&formkey=dGFrZVUxUmlfYjlfZmE3MVdCNko4T0E6MQ#gid=0>

Tudományegyetem (83 fő) munkatársai, akiket a célból kerestem meg, hogy segítsenek az online kérdőív hallgatókhoz való eljuttatásában, nem támogattak egyöntetűen, így nagyon kevesen töltötték ki a kérdőívemet az itt amúgy nagy számban tanuló diákok. A Miskolci Egyetem, ahol jómagam is végzem tanulmányaimat, ebből a szempontból csak a negyedik helyen áll, ami szintén az egyes karok tanulmányi osztályainak együttműködésének hiánya miatt alakult így. Néhány egyetemen a kérdőívek eljutottak ugyan a hallgatókhoz, viszont ők nem szakítottak időt a kitöltésre.

A kérdőív rákérdezett a nyelvtudásukra is, eszerint a válaszadók csupán 63,4%-a rendelkezik nyelvvizsgával. Az ezzel még nem rendelkezőkkel együtt is a legtöbben angolul (87 %), németül (50,9 %) és franciául (9,9 %) beszélnek. Viszonylag többen beszélnek oroszul (3,8 %) és románul (1,2 %) is – utóbbi főleg a földrajzi közelség miatt lehet népszerű, illetve arra is utalhat, hogy ezek a hallgatók onnan érkezhettek hazánkba. Viszont még így is aránylag kevesen vannak azok, akik tanulmányaikat külföldön szeretnék folytatni (26,4%).

A külföldi csereprogramokban az általam megkérdezett diákok 5 %-a vett eddig részt, ezek közül a legtöbben Németországban (41 fő) folytatták tanulmányaikat, a második legnépszerűbb célország Ausztria (10 fő), majd Olaszország (10 fő), negyedik helyen pedig Franciaország állt (9 fő).

A legismertebb külföldi csereprogram az Erasmus program, ugyanis az általam megkérdezett részképzésben résztvevők (187 fő) több mint 58%-a ennek a programnak a segítségével jutott ki külföldre (109 fő). Ez a teljes minta 2,93%-át jelenti, tehát mondhatjuk, hogy az országos arányhoz képest túl vannak reprezentálva a kutatásban. Ugyanis Magyarországon a 2009/2010-es tanévben a felsőoktatásban tanulók csupán 1,26%-a utazott kis az Erasmus programmal (European Commission - <http://ec.europa.eu>). Ebben a programban résztvevő válaszadók (109 fő) legkedveltebb célterületei az általuk felállított sorrendben a következő: Németország (29 fő), Olaszország (8 fő), Ausztria, Dánia, és Franciaország (6-6 fő), Belgium, Finnország és Portugália (5-5 fő). Országos szinten összességében 2010-ben az Erasmus több mint 4140 egyetemi hallgatónak támogatta a külföldi tanulmányait (European Commission - <http://ec.europa.eu>). Azok körében, akik szívesen tanulnának valamely idegen országban, a legnépszerűbb célország az Egyesült Királyság (12,4%), majd az Amerikai Egyesült Államok (11,6%), Németország (8,4%) és a negyedik helyen Ausztria (7,3 %) szerepel. Őket követi Hollandia (5,3%), Svájc (4,9%) és Kanada (4,5%).

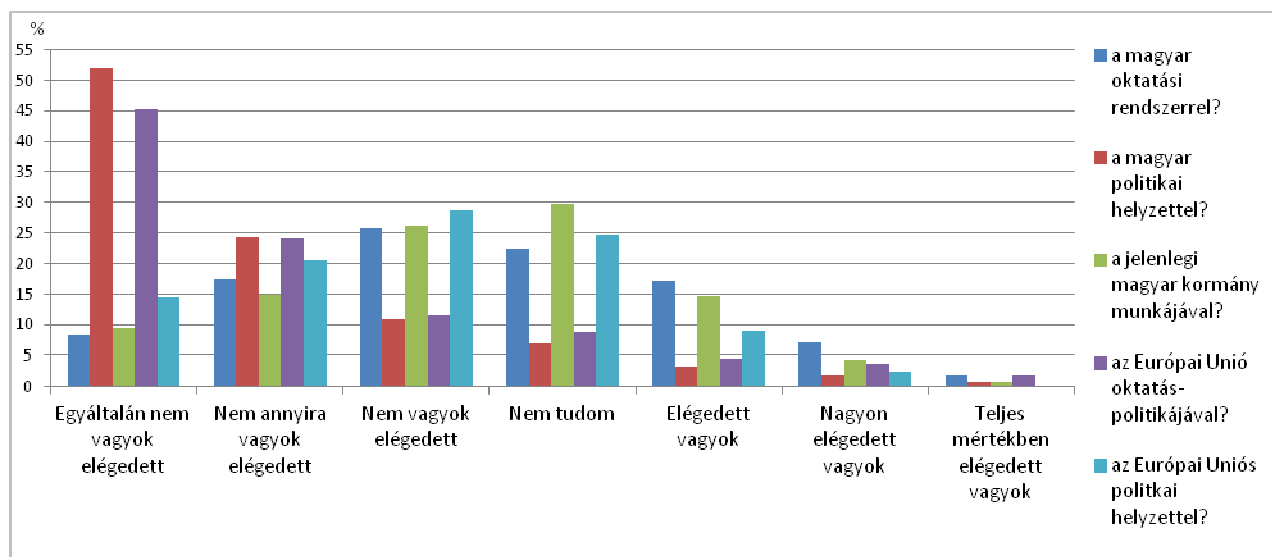
A következőkben szeretném megvizsgálni, hogy a felsőfokú hallgatók mennyire lennének hajlandók külföldön munkát keresni, milyen indokkal hagynák el az országot, mi a legfontosabb motiváló tényező a számukra, mennyi időre mennének el (visszatérnének-e Magyarországra), illetve arra is kíváncsi voltam, hogy kikkel utaznának el szívesen, és ha egy idő után újra hazatérnének, mely tényezők készítenék őket erre. Emellett pedig szeretném kiemelni a vándorolni nem vágyók véleményét is, mik a legfontosabb szempontok, amelyeket szem előtt tartanak a jövőjüket illetően, hogyan képzeli el Magyarországon az életüket.

Elsőként meg kell jegyeznem, hogy többen válaszként leírták, hogy keresni nem keresnének célirányosan külföldön munkát, de ha találnának, valószínűleg nem gondolkoznának az itthon maradáson. A válaszadók 65,2%-a saját maga is foglalkozna külföldi álláskereséssel. A célország tekintetében egy kisebb változás tapasztalható ahhoz képest, mint amit a külföldi tanulmányokkal kapcsolatos válaszokban tapasztalhattuk. E szerint a legnépszerűbb célpont ebben az esetben is az Egyesült Királyság (35,4%), viszont a második helyre a szomszédos Ausztria lépett (30,5%). A következő legkedveltebb ország munkavállalás szempontjából pedig Németország (29,8%) és az Amerikai Egyesült Államok (27,1%). Hasonlóan a külföldi részképzéshez az őket követő országok között van Svájc (18,2%), Hollandia (15,8%) és Kanada (13%) is.

A megkérdezettek majdnem 74%-ának van ismerőse külföldön, akik általában 2-10 éve tartózkodnak egy másik országban. Ez azonban kevésbé befolyásolja a kiutazni vágyók szándékát. Ugyanis a két változóra kiszámított korreláció (két tetszőleges érték egymáshoz való viszonyát jelzi) 0,134 ami egy nagyon gyenge kapcsolatra utal a két változó között. Tény, hogy aki ki szeretne külföldre utazni és ott munkát keresni, annak inkább van ismerőse az adott országban, viszont többen vannak olyanok is, akiknek van ugyan ismerőse, de maguktól nem keresnének munkát az ország határain kívül.

A válaszadók 65%-a tehát keresne munkát külföldön. Mi lehet az oka, hogy ennyien el szeretnék hagyni az országot? Befolyásolja-e a döntésüket az éppen aktuális lelki állapotuk? Mennyire érzik magukat boldognak a hallgatók Magyarországon? A boldogság elég relatív fogalom ugyan – így a válaszadóra volt bízva, hogy miket tart szem előtt, mi jelenti számára a boldogságot és eszerint adhatott választ a kérdésre – de véleményem szerint valamilyen összefüggésnek kell lennie a boldogtalanság és a kiutazni vágyás között. A 3720 főből csupán 3 fő volt, aki nem adott választ erre a kérdésre, a többi hallgatónak a 23,2%-a mondja magáról, hogy boldognak is érzi magát, meg nem is, valamint jóval többen (41%) boldogtalanok itthon. Így tehát aki igazán boldog Magyarországon csupán a válaszadók 35,8%-a. Ez összefügghet azzal, hogy akik boldognak érzik magukat, azok nem feltétlenül szeretnék külföldön munkát vállalni, míg, akik boldogtalanok, ők inkább próbálnának szerencsét egy másik országban. Így minél boldogtalanabb lenne valaki, annál jobban szeretne külföldön munkát keresni.

A boldogság mellett és annak kiváltó okaként lehet megvizsgálni a hallgatók különböző gazdasági, politikai és oktatási rendszerekkel kapcsolatos elégedettségüket. Ennek eredményeként kijelenthetjük, hogy egyáltalán nem elégedettek a hallgatók a jelenlegi magyar politikai helyzettel és az Európai Unió oktatás-politikájával sem. Összességében azonban egyik változóra sem lehetne rámondani, hogy inkább elégedettek lennének vele a magyar egyetemisták, főiskolások (6. ábra)

6. ábra: Mennyire elégedett ... ?

Készítette: Cseke Alexandra

Az elégedettség és a boldogság szoros összefüggésben lehet a munkavállalás lehetőségeivel. A megkérdezettek 69,4%-a optimistán áll ahhoz a kérdéshez, hogy Magyarországon találna-e munkát a végzettségének megfelelően. Azonban közülük 60% még

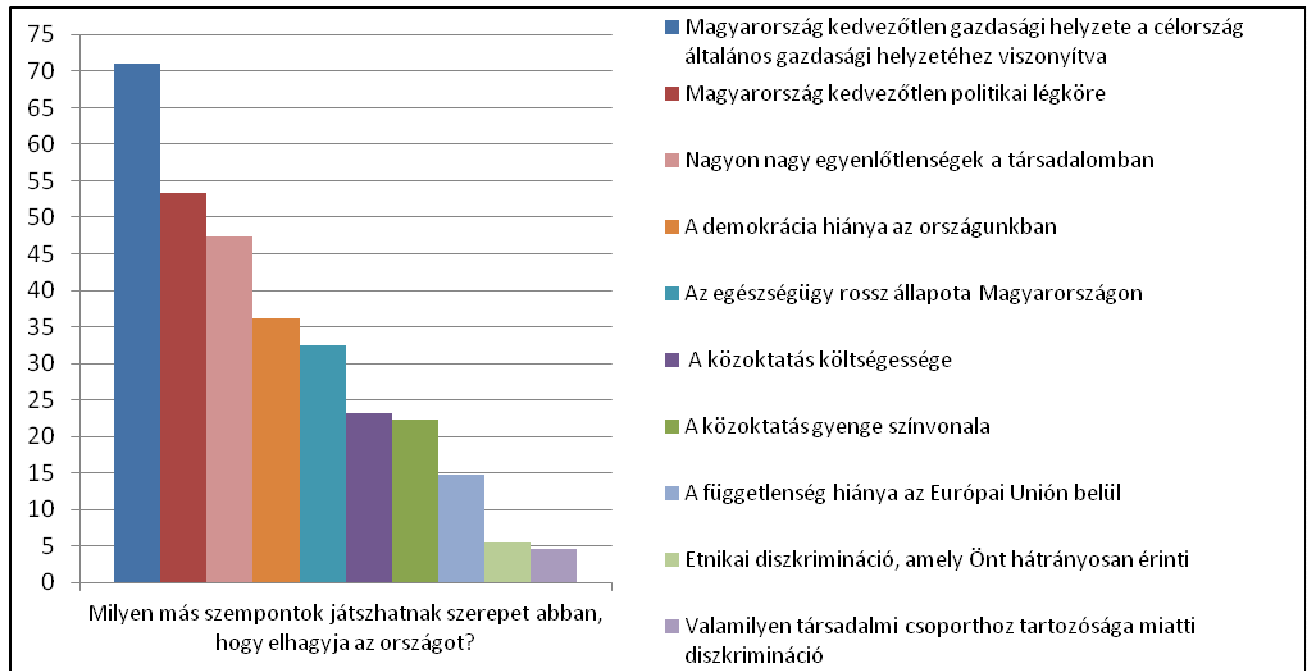
így is keresne munkát valamely külföldi országban – valószínűleg a magasabb jövedelem, jobb megélhetési és munkakörülmények, a kihívás, a szakmai fejlődés, külföldi tapasztalatszerzés és nem utolsósorban a nyelvtanulás érdekében. Kevesebben vannak számszerűleg azok, akik úgy gondolják, hogy nem tudnának elhelyezkedni a magyar munkaerő-piacon a saját szakmájukban, viszont arányaiban jóval többen (76%) keresnének ez által külföldön munkát. Az álláskereső idõtartamára vonatkozóan is viszonylag pozitívak a hallgatók, hiszen több mint 86%-uk véleménye szerint a tanulmányaik befejezését követően fél éven belül már találnának szakképzettségüknek megfelelő munkahelyet Magyarországon.

Vajon ténylegesen mi motiválhatja a hallgatókat, hogy elhagyják saját szülőföldjüket és egy új életet kezdenek egy idegen országban? A válaszok százalékos megoszlása nem meglepõ, hiszen 61,7% a megkérdezetteknek a kedvezõbb megélhetési lehetõségek és magasabb jövedelem miatt vándorolna ki Magyarországról. Nagyon sokan (57,8%) úgy gondolják, hogy külföldön jobbak a munkakörülmények is, így ez is nagymértékben befolyásolná migrációs döntésüket. Viszonylag többen (39,3%) azért is választanák a kivándorlást, mivel Magyarországon nem találnának szakképzettségüknek megfelelő munkát. A válaszadók ugyanennyi százaléka a kihívás miatt is megpróbálná folytatni az életét egy másik országban. Fontos motiváló tényezõ számukra a nyelvtanulás (51,9%) és a szakmai elõrejutás lehetõsége (44,3%), hiszen ha külföldön képzettségüknek megfelelõen el tudnak helyezkedni, akkor sokkal könnyebben tudnak munkahelyükön feljebb lépkedni a ranglétrán, mint itthon, ahol nem is biztos, hogy találnának munkát. Kevesebben gondolják úgy, hogy egy esetleges kényszerhelyzet miatt elhagynák országukat csakúgy, mint ahogy a többség csupán családalapítás (30,5%) céljából sem utazna egy másik államba.

Azokban ezeken a szempontokon kívül számos egyéb tényezõ is befolyásolhatja a vándorló egyén döntését. Ennek érdekében a kérdõívbe beépítettem egy különálló kérdést, mely szerint: „Milyen egyéb szempontok játszhatnak szerepet abban, hogy a hallgatók elhagyják az országot?” Az egyik legjelentõsebb, hogy hazánk gazdasági helyzete a vándorló egyén által kiválasztott célszám gazdasági helyzetéhez viszonyítva nagyon kedvezõtlen (71%) csakúgy, mint Magyarország politikai légköre (53,3%), amivel általában elégedetlenek a magyar fiatalok. Az ár-érték arány ugyanis nincsen egyensúlyban, a fizetések nem elegendõek a megélhetéshez, sok ember a bankok által nyújtott hitelekre kényszerül, azokat nagyon nehezen tudja törleszteni, így az ország népességének nagy része adósságsapdába kerül és a kilábalás végett nyugaton próbál munkát keresni, az ottani fizetésbõl kifizetni az itthoni tartozást. A hallgatók 45%-a elhagyná saját szülőföldjét a társadalomban jelentkező egyre nagyobb egyenlõtlenségek miatt is (a szegény emberek egyre szegényebbek, míg a módosabbak egyre gazdagabbak lesznek). A válaszadók több mint 35%-a úgy gondolja, hogy országunkban hiányzik a demokrácia, így ez is motiváló tényezõ lehet a kiutazással kapcsolatban (7. ábra).

A megkérdezettek csaknem egyharmada (32,4%) elégedetlen a magyar egészségügyi helyzettel is. Míg sokkal kevesebben vannak azok, akik elégedetlenek a magyar közoktatással, így azt nem tekinthetjük migrációt kiváltó oknak. Legutolsósorban pedig a diszkrimináció áll, így ez – mondhatni, egyáltalán – nem befolyásolja a kivándorolni szándékozókat (7. ábra) a mintánkban.

Egyéb szempontok, amik miatt elhagyhatják az országot a magyar felsõfokú hallgatók: kisebbség egyre nagyobb létszáma, alacsony fizetések, a magyarok mentalitása és a munkahelyek hiánya.

7. ábra: Milyen más szempontok játszhatnak szerepet abban, hogy elhagyja az országot?
Készítette: Cseke Alexandra

Ha az egyén elutazna az országból nem biztos, hogy egyedül menne. Ezt bizonyítja a „Kit vinne magával” c. kérdésre adott válaszok megoszlása is, hiszen a hallgatók csupán 14,5%-a vállalná az utazást egymaga. Családtagot is csak a megkérdezettek 17,3%-a vinne magával, míg a legtöbben (43,5%) partnerükkel, házas- vagy élettársukkal hagynák el az országot és kezdenének új életet, építenének karriert máshol.

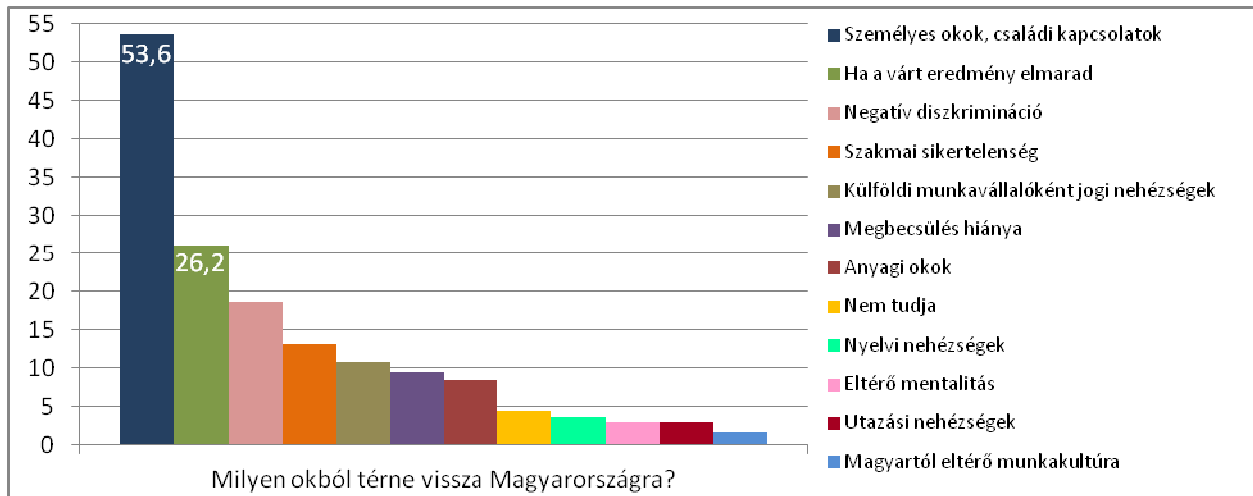
Az egyik legfontosabb kérdés – amellett, hogy kiutaznának-e a hallgatók tanulmányaik folytatása vagy munkavállalás céljából – hogy mennyi ideig tartózkodnának külföldön, visszatérnének-e egy idő után Magyarországra vagy jövőjüket végérvényesen egy másik országban képzelik el. Ugyanis, amennyiben a megszerzett tapasztalattal, összegyűjtött pénzzel hazautaznak, és utána itt folytatják szakmai tevékenységüket, inkább az országunk hasznára válnak, mint az ellen. A kérdőív kitöltőinek 3%-a csupán pár hónapig tartózkodna külföldön, míg a válaszadók 30,1%-a 5 éven belül visszaköltözne.

Csupán 21,1%-uk maradna végérvényesen külföldön jelenlegi véleményük szerint. 24,6% pedig egyáltalán nem tudja, meddig maradna kint. Nyilván attól függ a kint tartózkodás időtartama, hogy mennyire sikerül beilleszkedni az ottani társadalomban, milyen állást talál az illető és mennyi áldozatot kell hoznia a megélhetésért. A 3720 fős mintának a 36%-a nem adott választ erre a kérdésre, köszönhetően annak is, hogy 35% egyáltalán nem keresne munkát külföldön. A nagy többség tehát inkább visszatérne Magyarországra.

Vajon milyen okokat sorolnának fel a kiutazni vágyó hallgatók, mi miatt vándorolnának haza? A hazatérők több mint a fele személyes okok miatt jönne vissza Magyarországra. A 8. ábra mutatja, hogy sokan nem maradnának tovább külföldön, amennyiben nem úgy alakulnak a munkahelyi, megélhetési körülményei, ahogyan ők azt elképzelték. Az idegen társadalomba történő integráció egyes esetekben nehézkes lehet, így tehát a negatív diszkrimináció hatásai is befolyásolhatják a kint tartózkodás időtartamának csökkenését.

A legkevésbé motiválná a külföldre kiutazó megkérdezettek hazautazását a más nemzetiségűek eltérő munkakultúrája, az utazási nehézségek, az eltérő mentalitás és a nyelvi nehézségek. A külföldi élet során nagyon sokan egy évben többször is hazalátogatnának.

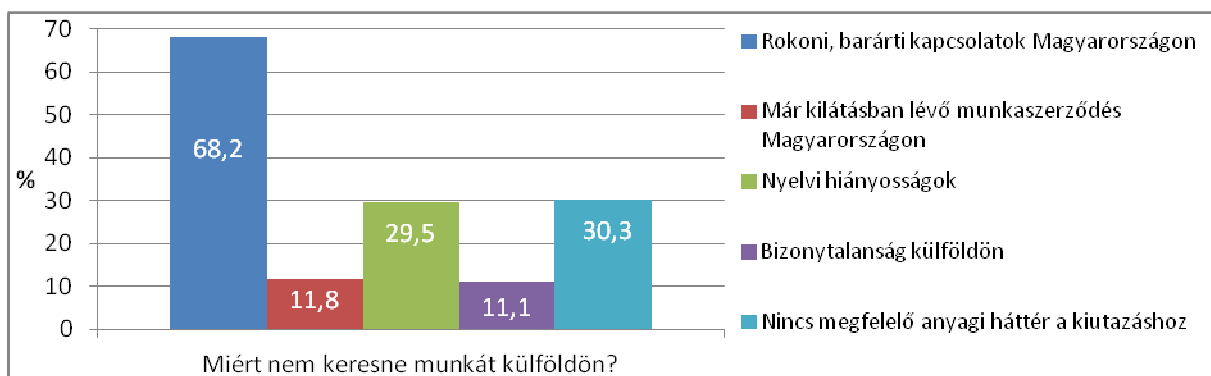
Több mint 360 fő, ha meglehetné, havonta is visszatérne Magyarországra a családjaikhoz, barátaikhoz. A kérdésre válaszadó 2361 fő közül négyen soha nem utaznának haza.

8. ábra: Milyen okból térne vissza Magyarországra?

Készítette: Cseke Alexandra

Az elemzés elején olvashattuk, hogy a 3720 fő 35%-a egyáltalán nem keresne munkát külföldön. Kíváncsi voltam azoknak a véleményére is, akik nem szeretnék külföldön munkát vállalni. Csaknem 70%-uk a saját, személyes kapcsolataik miatt maradnának Magyarországon (9. ábra). A második legjelentősebb visszatartó tényező a megfelelő anyagi háttér hiánya. A pénz ugyanis nem csupán a kiutazáshoz szükséges, hanem a külföldi élet beindításának is alapvető feltétele. A nyelvi hiányosságok miatt a külföldön munkát nem kereső egyetemi/főiskolai hallgatók 29,5%-a (összesen 381 fő) maradna Magyarországon, ez a teljes minta 10,2%-át jelenti, ami viszonylag alacsony arány. Ennél még azok is jóval kevesebben vannak, akik kiutaznának, és külföldön keresnének munkát, de ha lennének nyelvi nehézségeik, akkor amiatt hazautaznának (137 fő). A válaszadóknak meg volt a lehetősége egyéb válasz adására is, így jelentős azoknak az aránya, akik azért nem keresnének másik országban munkát, mert szeretik a hazájukat.

9. ábra: Miért nem keresne munkát külföldön?

Készítette: Cseke Alexandra

Összességében elmondható, hogy a fiatal magyar egyetemisták/főiskolások a jelenlegi állapotok mellett inkább külföldön keresnének munkát, viszont ott már jóval kevesebben maradnának végérvényesen. Mivel Magyarországon nagy többségük véleménye szerint nem

találnának szakmájuknak megfelelő munkát ezért pár hónapos kint tartózkodás után visszatérnének az országba, és arra számítanak, hogy külföldi munkatapasztalattal, jóval könnyebb lehet a hazai munkaerő-piacon elhelyezkedni. A migrációjukat elősegíti az ország kedvezőtlen gazdasági és politikai helyzete, amely miatt nem csak a frissen kikerülő diplomások, hanem akár az idősebb korosztályból kikerülők közül is többen a jobb megélhetés és könnyebb szakmai elhelyezkedés érdekében másik országban próbálnak boldogulni. A fiatalság számára jelentős motiváló tényező lehet a nyelvtanulás is, hiszen az adott ország nyelvét elsajátítva arra számítanak, hogy azután máshol is könnyebben találhatnak munkát. A legfontosabb célországok közé tartozik a tőlünk nyugatra elhelyezkedő szomszédos Ausztria és Németország. Ennél jóval többen vállalnának munkát az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban is, azonban az Európai Unió egyéb tagállamai elérhetőbbek a magyar állampolgárok számára.

Azok, akik egyáltalán nem választanák a kivándorlást, főként a családi és baráti kapcsolataik miatt maradnának itthon. Jelentős visszatartó tényező a megfelelő anyagi háttér hiánya is, hiszen nem elegendő az utazáshoz szükséges pénzmennyiség, mivel sok európai ország megköveteli, hogy az egyénnek legyen megfelelő anyagi biztosítéka is a megélhetéshez. Viszonylag kevesen vannak, akiknek már van kilátásban lévő munkaszerződése, és emiatt maradna Magyarországon.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a jelenlegi fiatalok egyáltalán nincsenek megelégedve a magyar politikai helyzettel és a magyar kormány munkájával, csakúgy mint az ország gazdaságával sem. Éppen ezért is választják sokan a kelet nyugati irányú migrációt. Az Európai Unió tőlünk nyugatabbra lévő tagállamaiban (Németország, Egyesült Királyság, Ausztria, Franciaország stb.) ugyanis sokkal jobbak a megélhetési- és munkakörülmények is, nagyobb egyensúlyban van az ár-érték arány, alacsonyabb jövedelem-kategóriás fizetésből is könnyebben megélik az emberek, mint hazánkban.

ÖSSZEFOGLALÁS

Magyarországon a foglalkoztatási ráta folyamatosan csökkent, ezzel együtt a munkanélküliség növekedni fog. Az országban jól kirajzolódó területi különbségek figyelhetők meg (nyugati fejlettebb, keleti fejletlenebb térség). Ez azonban nem jelenti a migráció fő kiváltó okát, hiszen Magyarország migrációs egyenlege pozitív ugyan még napjainkban is, de 2006 óta egyre jobban csökken a bevándorlók aránya a kivándorlókéhoz képest.

A munkaerő-piaci jellemzők mellett fontos szempont a munkanélküliek és foglalkoztatottak iskolai végzettsége is, hiszen megfigyelhető, hogy a munkanélküliség egyre nagyobb mértékű a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében, köszönhetően a felsőfokú túlképzésnek. Ennek viszont már lehet motiváló szerepe az emigrációban. Napjainkban viszonylag új jelenségnek számít hazánkban a szakképzett fiatalok kivándorlása (brain drain). Eredményeként évről évre egyre nagyobb veszteséget fog elszenvedni az ország és nagyon sok államilag támogatott képzésben végzett diplomás fogja tudását külföldön kamatoztatni. Az Európai Unió legújabb intézkedései egyre jobban megkönnyítik a külföldön munkát vállaló egyén dolgát, beleértve a magyar állampolgárokét is. A migrációs folyamat a következő években fog nagyobb mértékű változásokon (kivándorlás növekedése) keresztül menni, hiszen számos egyetemi szakon a kormány lecsökkentette a felvételi keretszámokat, melynek következtében a diákok számára vonzóbbá válhat, hogy vagy szakiskolában tanuljanak, vagy ha felsőoktatásban szeretnék folytatni tanulmányaikat akkor valamely szomszédos külföldi egyetemre pályázzanak. Ez utóbbi választás esetében a diploma mellé nem csak nyelvi, de jelentős szakmai tapasztalatot is szerezhetnek, amely elengedhetetlen napjaink munkaerő-piacán.

A kutatás során elvégzett kérdőíves mintavételezés az előzőekben említett állításokat támasztják alá. A hallgatók több mint 60%-a – miután megkapta diplomáját – külföldön keresne munkát. A legtöbben a jobb megélhetési és munkakörülmények miatt vándorolnának egy másik országban, Magyarországot a kedvezőtlen politikai helyzete miatt hagynák el. A válaszadók többsége nem véglegesen, csak hosszabb-rövidebb időre emigrálna, majd a megszerzett tudással inkább visszatérne hazájába. Azonban erre nincsen teljes garancia, ugyanis Magyarország eddig semmilyen intézkedést nem tett annak érdekében, hogy a kivándorolt szakembereket valamilyen módon visszacsábítsa az országba.

Véleményem szerint a tömegesedésre és az ezzel járó döntésekre, sem a felvételi keretszámok csökkentése, sem az öt éves migrációs tilalom nem megoldás. Számos olyan nem várt következménye is lehet ezen kormányválaszokra, amelyek az ország helyzetét tovább ronthatják. Ahogyan azt már korábban leírtam, ez hazánk gazdasági fejlődésének jelentős mértékű visszaesését eredményezheti, valamint kezelhetetlenné válhatnak a társadalomban jelentkező problémák is (pl. nyugdíjrendszer).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BERDE ÉVA 2005: A diplomázás előtt álló fiatalok pályaelképzelései és a munkaügyi statisztikai adatok tényei alapján várható rövid távú tendenciák – Budapest http://www.lib.uni-corvinus.hu/pdf/berde_tanulmany.pdf
- DAWN LEES 2002: Graduate Employability – Literature Review. In: POLÓNYI ISTVÁN 2010: Foglalkoztathatóság, túlképzés, Bologna - Avagy baj-e, ha elemző közgazdász vezeti a hatos villamost? – In: Educatio, XIX. évf. (2010) 3. sz. /Felsőoktatás és foglalkoztathatóság/, pp. 384–401.
- FÉNYES HAJNALKA 2010: Előnyök az oktatásban, hátrányok a munkaerőpiacon – In: Educatio, XIX. évf. (2010) 4. sz. /Oktatás és politika/ Kutatás közben, pp. 659-665 www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/2029
- GALASI PÉTER 2002: Fiatal diplomások a munkaerőpiacon a tömegesedés időszakában – In: Educatio 2002/2, pp. 227-236 www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/677
- GALASI PÉTER 2004: Valóban leértékelődtek a felsőfokú diplomák? A munkahelyi követelmények változása és a felsőfokú végzettségű munkavállalók reallokációja Magyarországon 1994–2002 - BWP. 2004/3. <http://mek.niif.hu/02300/02344/02344.pdf>
- GYÖRGYI ZOLTÁN 2004: Friss diplomás fiatalok a munkaerőpiacon - Magyar Felsőoktatás. 2004/5 pp. 163-172 www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/943
- HABLY DÓRA 2011: Élet a diploma után – A bolognai folyamat hatása a társadalmi és gazdasági életre, OTDK dolgozat, lezárva: 2011. Január 3.
- HORVÁTH ÁKOS 2010: Tudás és rugalmasság - a diplomás foglalkoztatás európai esélyei – Educatio 2010/3 Szemle, pp. 509-513 www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/1998
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL – STADAT táblák www.ksh.hu
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL 2007: A fiatalok munkaerő-piaci helyzete – A munkaerő-felmérés 2006. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján, Budapest 148 p.
- LISKÓ ILONA 1993: Potenciális munkanélküliek – In: Educatio (1993) 1. sz., pp. 22-30 www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/533
- POLÓNYI ISTVÁN 2010: Foglalkoztathatóság, túlképzés, Bologna - Avagy baj-e, ha elemző közgazdász vezeti a hatos villamost? – In: Educatio, XIX. évf. (2010) 3. sz. /Felsőoktatás és foglalkoztathatóság/, pp. 384–401. www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/1988
- Felsőoktatási Kutató Intézet - Új Mandátum, Budapest. In: BERDE ÉVA 2005: A diplomázás előtt álló fiatalok pályaelképzelései és a munkaügyi statisztikai adatok tényei alapján várható rövid távú tendenciák – Budapest.

- POLÓNYI, I. 2004: A hazai oktatás gazdasági jellemzői a 20-21- századfordulón.
- SZŰCS I. 2005: Kényszerből a felsőoktatásba. Kevésbé egyenlő diplomák és diplomások. Kutatási beszámoló. Echo Survey. Szociológiai Kutatóintézet. In: VEROSZTA ZSUZSANNA 2010: A diplomás foglalkoztathatósághoz kötődő hallgatói várakozások – In: *Educatio*, XIX. évf. (2010) 3. sz. /Felsőoktatás és foglalkoztathatóság/, pp. 460–471.
- VÁMOS DÓRA 2000: A munkapiac - diplomával – In: *Educatio* (2000) 1. sz., pp. 62-78
www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/1287
- VARGA JÚLIA 2004: Bokros Lajos 21 pontja az oktatásról. *Élet és irodalom*, március 5. In: Györgyi Zoltán 2004: Friss diplomás fiatalok a munkaerőpiacon – *Magyar Felsőoktatás*. 2004/5 pp. 163-172
www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/943 European Commission – Education & Training - http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm